

Силабус курсу Заповідна справа

Освітній ступінь – бакалавр
Галузь знань: 10 Природничі науки
Спеціальність: 101 Екологія
Освітньо-професійна програма «Екологія»
Кількість кредитів – 4

Рік підготовки, семестр – 4 рік, 2 семестр

Компонент освітньої програми: обов'язковий

Дні занять:
Консультації:

Мова викладання: українська

Керівник курсу

д. геог.н., проф. Царик Любомир Петрович

Контактна інформація tsarykl@tnpu.edu.ua; 0352-43-61-54

Опис дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Заповідна справа» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання:

– мати всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання з навчальної дисципліни, зокрема розуміти її предмет, методи, структуру, функціональне призначення категорій заповідання, принципи організації заповідної мережі, а також її роль і значимість у збереженні ландшафтного і біотичного різноманіття на сучасному етапі розвитку українського суспільства;

– визначати роль людського фактору у сталому розвитку держави, давати багатогранну характеристику екополітиці, вченим особистостям, розкривати внутрішні мотиви дій, надавати характеристику результатам;

– швидко адаптуватися до динамічного сьогодення та майбутнього, бути спроможним діяти в складній екоситуації та застосовувати набуті уміння для реалізації громадянських екологічних прав;

– вміти розрізняти сутність, зміст і відповідне спрямування конкретних екологічних рішень і дій, як з боку владних структур, так і боку громадських організацій і груп.

Навчальний контент

	Темати	Результати навчання
Змістовий модуль I. Теоретично – методологічні основи заповідної справи		
1	Тема 1. З історії заповідної справи	<i>Знати:</i> про зародження мотивів охорони ландшафтів, пам'яток природи на науковій основі, Активістів природоохоронного руху в Західній Європі, проникнення нових ідей природозаповідання у Східну Європу. Вклад Г. Кожевнікова, Й. Пачоського, В. Шафера, М. Мельника у формування перших природозаповідних об'єктів в Україні. Основні етапи розвитку заповідної справи в Україні. Вклад наукових товариств, громадських організацій, вчених у розбудову заповідної мережі.
2	Тема 2. Предмет заповідної справи	<i>Знати і розуміти:</i> про заповідну справу як навчальну дисципліну і науковий напрям, про природні ландшафти, їх компоненти, заповідні мережі, екомережі як об'єкт вивчення ЗС, наукові засади заповідної справи, напрямки наукових досліджень. Про значимість та роль природно-заповідних об'єктів у природних регіонах, ботанічну значимість ПЗТ та критерії її оцінювання, екологічну роль ПЗТ в природних регіонах, їх естетичну, ресурсознавчу та соціально-екологічну роль.

3	Тема 3. Міжнародні, національні та регіональні програми збереження природи	<i>Ознайомитись із законодавчою базою розвитку заповідної справи в Україні, міжнародною програмою "Людина і біосфера", її основних 14 проєктів. Детальне вивчення проєкту №8 про розбудову мережі біосферних заповідників і резерватів. Знати про міжнародні природоохоронні конвенції та угоди, всеєвропейську стратегію збереження ландшафтного і біотичного різноманіття, загальнодержавну програму формування національної екомережі на 2000-2015 роки", про напрямки і етапи реалізації даної програми в Україні, про програми формування регіональних екомереж в Україні, підходи щодо формування основних структурних елементів, їх територіальної організації в межах єдиної національної екомережі.</i>
Змістовий модуль II. Функціонально – просторовий аналіз заповідної і екологічної мереж України		
4.	Тема 4. Біосферні та природні заповідники	<i>Знати:</i> положення про біосферний заповідник, резерват, положення про природний заповідник України, завдання заповідників, науково-дослідну роботу, Літопис природи та його структуру. <i>Вміти подати:</i> характеристику особливостей природи Поліського, "Медобори", Ялтинського природних, Асканія-Нова, Карпатського біосферних заповідників. <i>Орієнтуватись</i> про просторову приуроченість мережі існуючих та перспективних біосферних та природних заповідників України. <i>Розуміти:</i> Місце і роль заповідників у національній екомережі.
5.	Тема 5. Національні природні та регіональні ландшафтні парки	<i>Знати</i> положення про НПП і РЛП. Концепцію розвитку національних парків в Україні. Типологію НПП за ступенем рекреаційного навантаження. Формування мережі НПП і РЛП в Україні. <i>Вміти подати:</i> характеристику особливостей природи Шацького, "Синевір", "Кременецькі гори", Азово-Сиваського НПП. Перспективу розвитку НПП і РЛП в Україні до 2025 року, їх роль і місце в системі національної екомережі, розвитку туризму і рекреації, ековиховної і просвітницької діяльності. <i>Знати про:</i> поліфункціональність ролі РЛП і концепцію їх розвитку в Україні. Характеристику регіональних ландшафтних парків: Сеймського, "Дністровський каньйон", Краматорського, "Мальованка", Тилігульського. Перспективні РЛП їх місце і роль у регіональній екомережі, розвитку короткотривалої рекреації і зеленого туризму.
6	Тема 6. Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища	<i>Знати</i> положення про заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища. Типологія заказників та пам'яток природи в залежності від характеру, мети організації та необхідного режиму охорони. <i>Вміти</i> подати характеристику ландшафтних, лісових, ботанічних, загально-зоологічних, орнітологічних, ентомологічних, іхтіологічних, гідрологічних, палеонтологічних та геологічних заказників та комплексних, ботанічних, зоологічних, гідрологічних і геологічних пам'яток природи, заповідних урочищ на краєзнавчому матеріалі. Перспектива розвитку об'єктів цих категорій природозаповідання, їх роль і місце в регіональній екомережі та екскурсійному туризмі.
7	Тема 7. Штучно створені заповідні об'єкти: ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	<i>Знати</i> положення про дані категорії природозаповідання. Ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва як рукотворні заповідні об'єкти багатофункціонального значення. <i>Вміти:</i> подати характеристику ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення. Перспектива розвитку і місце даних категорій природозаповідання у регіональній екомережі. Їх навчально-просвітницька, пізнавальна, науково-дослідницька, естетична роль та місце в системі пізнавальної рекреації і екскурсійного туризму.
8	Тема 8. Загальна	<i>Розуміти:</i> Динаміку формування та структуру основних категорій

	характеристика ПЗФ України, своєї області.	ПЗФ України, своєї області. Національна і регіональні природоохоронні системи. Зонально-регіональні закономірності просторової організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема біосферних і природних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків України. Зонально-регіональні особливості поєднання заказників, РЛП, пам'яток природи, заповідних урочищ та штучно створених заповідних об'єктів своєї області.
9	Тема 9. Національна і регіональна екомережі.	<i>Знати:</i> концептуальні положення формування екомережі. Нормативно-правова база Паневропейської, національної і регіональних екомереж. Поняття про ключові, сполучні, буферні території, території відновлення природної рослинності. Головні риси національної екологічної мережі. Формування територіальної структури національної екомережі. Основні елементи загальнодержавного значення національної екомережі. Регіональні екомережі: їх роль і місце в системі національної екомережі. Основні структурні елементи РЕМ загальнодержавного та місцевого значення. Роль екомереж у збереженні ландшафтного і біотичного різноманіття.
	Змістовий модуль III.	Суспільна значимість заповідних територій
10	Тема 10. Наукові дослідження на територіях і об'єктах ПЗФ	<i>Знати:</i> загальні питання організації наукових досліджень у природних заповідниках і національних природних парках. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків, її структура. Наукові дослідження у ботанічних садах, дендрологічних і зоологічних парках. Система глобального моніторингу стану природного середовища.
11	Тема 11. Організація та проектування заповідних територій і об'єктів	<i>Знати:</i> особливості проектів організації території природного заповідника і національного природного парку. Структура проекту, особливості основних розділів. Програма пояснювальної записки до проекту організації території національного природного парку, її структура. Порядок створення регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи та інших категорій природозаповідання.
12	Тема 12. Напрями, форми і методи. туристсько-рекреаційної діяльності і природоохоронного просвітництва на базі заповідних територій	<i>Знати:</i> форми і методи проведення туристсько-рекреаційної діяльності. Екологічна освіта і еколого-виховна діяльність, культурно-просвітницька робота. <i>Вміти:</i> проводити природоохоронну пропаганду через періодичні видання, телебачення, радіо, музейно-екскурсійні форми, наглядну агітацію (буклети, значки, календарі, листівки тощо). Організація і проведення природоохоронних акцій, проектів. Організація дружини з охорони природи, екологічних клубів, гуртків, малих "академій". Шефство шкіл, навчальних закладів за заповідними територіями і об'єктами. Використання народних традицій, фольклорних свят у справі охорони природи.

Формування програмних компетентностей

Індекс в матриці ОП	Програмні компетентності
ЗК 01	Знання і розуміння предметної області та професійної діяльності.
ЗК 02	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК 04	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК 05	Здатність спілкуватися іноземною мовою.
ЗК 06	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей знань чи видів економічної діяльності).
ЗК 07	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 08	Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.
ЗК 10	Навички міжособистісної взаємодії.
ЗК 11	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
ЗК 12	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ФК 14	Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
ФК 15	Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук.
ФК 23	Здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів для екологічних досліджень.
ФК 24	Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування.
ФК 25	Здатність до опанування міжнародного і вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.

Програмні результати навчання

Індекс в матриці ПРН	Програмні результати навчання
ПРН 03	Розуміти основні концепції, теорії та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування
ПРН 04	Використовувати принципи управління, на яких базується система екологічної безпеки.
ПРН 07	Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду.
ПРН 08	Уміти проводити пошук інформації з використанням різних джерел для прийняття обґрунтованих рішень.
ПРН 09	Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.
ПРН 14	Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення.
ПРН 15	Уміти пояснювати соціальні, економічні та політичні наслідки впровадження екологічних проєктів.
ПРН 17	Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.
ПРН 18	Поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень.
ПРН 20	Уміти обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору і обробки даних.

Літературні джерела

1. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. – К.: КЭКЦ, 2002. – 270 с.
2. Закон України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. Київ. 2000.- 27 с.
3. Закон України “Про природно-зповідний фонд”. Київ. 1992.- 27 с.
4. Заповідна справа в Україні / Ред. Гродзинський М.Д., Стеценко – Київ, 2000. – 306 с.
5. Мовчан Я.І. Розбудова екомережі України / Я.І. Мовчан, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, С.Ю. Попович – К.: Зелений світ, 1999. – 127 с.
6. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
7. Природні умови і ресурси Тернопільщини / Ред. Сивого М.Я., Царика Л.П. – Тернопіль: Тернограф, 2011 – С. 426-467.
8. Сівак В.К., Солодкий В.Д. Заповідна справа. – Чернівці: Зелена Буковина, 2001. – 231 с.
9. Совгіра С.В. Заповідники і заповідна справа. Навчальний посібник-практикум. – Умань, 2011. – 111 с.

10. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація). Монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 320 с.
11. Царик Л.П. Заповідна справа. Навчальний посібник / Л.П.Царик. – Тернопіль: СМП «Тейп», 2013. – 256 с.
12. Царик Л.П. Природні заповідні території: Навчальний посібник. Видання 2-ге доповнене і перероблене. – Тернопіль, 2001. – 78 с.
13. Царик П.Л. Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку. – Тернопіль, 2005. – 172 с.

Політика оцінювання

- **Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
- **Політика щодо академічної доброчесності:** Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань в процесі заняття.
- **Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Оцінювання

Остаточна оцінка за курс розраховується наступним чином:

Види оцінювання	% від остаточної оцінки
Зм.модуль 1 (теми 1-3) усне опитування, тести, завдання	18
Зм.модуль 2 (теми 4-9) усне опитування, тести, завдання	36
Зм.модуль 3 (теми 10-12)	18
Ессе (теми 1-12)	8
Екзамен (теми 1-12) – тести, завдання	20

До Силабусу також готуються матеріали навчально-методичного комплексу:

- 1) Навчальний контент (розширений план лекцій)
- 2) Тематика та зміст практичних робіт
- 3) Завдання для підсумкового контролю (екзаменаційні питання)
- 4) Електронне навчання в системі MODLE